

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд

АРХИВЪТ НА ДИМИТЪР НЕНОВ:

СИСТЕМАТИЗАЦИИ, ИНТЕРПРЕТАЦИИ, АНАЛИЗИ

от

ПОЛИНА ДИМЧЕВА АНТОНОВА

докторант при

ИГ „Музикална култура и информация”, сектор „Музика”

при Института за изследване на изкуствата – БАН

от

проф. д-р Ромео Александров Смилков – пианист,

Ръководител на Катедра „Пиано и акордеон” в АМТИИ – Пловдив

Дисертационният труд на докторант *Полина Димчева Антонова* е с висока научно-приложна стойност. Изследването в изключителна степен реализира задачите, които си поставя колежката в различните етапи на навлизане и систематизиране на обемното архивно наследство на българския композитор, пианист и педагог проф. *Димитър Стефанов Ненов*. Естествено то се опира на тази част, която е оцеляла в превратностите на Времето, и която е пред нас - нотните материали, анотирани документи и свързаните с тях словесни материали, във формирания след 1953 година фонд на твореца (ФДН) при НА на БАН.

Постижение със забележителна научно-приложна стойност е описването, идентифицирането, систематизирането и създаването на научно обоснована жанрова структура на нотните ръкописи. Нотните

манускрипти на композитора в архива са основна и най-важна част от неговото творческо наследство.

Структурата на научноизследователския текст съответства на задачите, които си поставя дисертационният труд. Тя се състои от *увод, четири глави, заключение, цитирана литература, и шест приложения*. Разработката се състои от **345** страници, в това число **254** страници текст с **36** нотни примера и **6** приложения (включително описа на *Асен Атанасов*), които са неразделна част от труда. Цитираната литература включва **80** заглавия (печатни **64** на кирилица, **8** на латиница, и **8** сайта).

Глава първа „За Фонд „ДИМИТЪР НЕНОВ” – история, архивни материали, публикации“ е посветена на историята на архива и хронологичното и аналитично проследяване на направените досега описи на материалите в него (съществуващите описи са преди всичко на словесните материали – документи, писма и други).

Във *Втора глава* „Словесни материали в архива на Ненов“ Полина Антонова разглежда гореспоменатите документи в архива на композитора, свързани с неговото творчество. Сред словесните материали, коментирани във втора глава, са и предходните описи на архива на Ненов, както и част от кореспонденцията му, която има пряка и косвена връзка с творческия и житейския път на композитора.

При коментара за извършената работа във втора глава на дисертационния текст, докторантката говори за възможност за прилагане на холистичен подход към разбирането на музиката на Ненов. Във всички случаи е извършено цялостно вглеждане, анализ и коментар в словестния материал от архива на *Димитър Ненов*, включително служебна и лична кореспонденция с такива личности като *Маргарита Лонг, Люба Енчева, Петко Стайнов, Любомир Романски, Стоян Брашованов, Петър Панов, Тодор Мазаров, Асен Найденов, Венцислав Янков, Михаил Арнаудов, Лазар*

Николов, Галунка Белчева, Анна Вацова, Елена Ангелова-Орукин, Чавдар Мутафов, Константин Попов и други видни творчески личности.

За пръв път според мен се обединяват на едно място, в едно изследване **8** (осем) списъци-хронографа с творби на композитора:

1. Списък на Ненов с негови ранни произведения (1919 /1920)
2. Списък в „Илюстриран музикален речник” на музиколога *Иван Камбуров* (1933)
3. Опусен списък в архива на Димитър Ненов (1938)
4. Списък на композитора в писмо до д-р Науман (1943)
5. Списък на автора за Радио София (1947)
6. Списък във въпросник на „Съюз на композиторите, музиколозите и концертиращите артисти в България. Въпросник (за членовете на съюза)” (1949)
7. Списък, диктуван от Димитър Ненов на неговия ученик композитора и пианиста *Иван Стайков* (1952)

8. Списък на немски език, който най-вероятно е съставен през 40-те години и е свързан с концертни и звукозаписни предложения на Димитър Ненов. В списъка, на немски език, подходът е идентичен с този в Списъка за Радио София (от 1947) - с добавено времетраене на творбите, което означава, че най-вероятно е изготвен по конкретен повод като предложение за немско-говорещо радио (Полина Антинова предполага, че това е най-вероятно Радио Виена) или звукозаписна компания.

В *Трета глава* „Архивни нотни материали“ г-жа Полина Антонова разглежда нотните материали от богатото образно-музикално наследство на композитора Димитър Ненов. Коментират се някои неточности и се предлага концепция за жанрово структуриране със систематизация и подробна анотация на нотните ръкописи.

Особено интригуващ е коментарът на П. Антонова за най-ранните скици за Концерта за пиано и голям симфоничен оркестър и по-точно на неговото оркестрово встъпление, датирани с авторско уточнение - 31.01.1924, което отмества началния етап на създаване на крупната клавирно-оркестрова творба към годините от т.нар. „Дрезденски“ творчески период.

Изследването повдига и някои, както казва докторантката, „въпроси без отговори“.

Според мен музикално-композиционния процес при Димитър Ненов е близък до процес на създаване „на творчески ред чрез хаоса на изригващото съзидание“. Така стават разбираеми някои „меандри“ при създаване от композитора Ненов на опуси като „Два етюда за пиано“, Концерт за пиано и голям симфоничен оркестър, „Рапсодична фантазия“ и други. Авторът често дълго „носи в съзнанието“ си своите творби, преди да им придаде окончателен нотен рисунок. Известен факт е, че той е изпълнява свои клавирни произведения, без да ги има записани в нотен вариант.

Типичен пример затова е Токата за пиано, създадена през 30-те години. Тя е изпълнен за пръв път официално от пианиста-композитор на авторски концерт в НМА през юни 1942 година. Ако не е манускрипът, записан от Димитър Ненов по време на негово лечение, в началото на 50-те години, в Александровската болница, днес може би нямаше да изпълняваме това изключително съчинение на Европейската музика на ХХ век.

В Глава четвърта „Опис на документи от творческа дейност“ се представя опис на документация от творческата дейност на българския композитор-пианист Димитър Ненов. Докторантката ги групира в 11 (единадесет) сектора, като естествено в първи сектор са произведения за пиано.

Първото съчинение на младия Ненов е клавирно. Това е пиесата „Зимни нощи“ за пиано на 4 ръце, написано през зимата на 1913/1914 година.

Едни от последните авторски страници са редактирани копия на „Прелюд“ и „Песен“ за пиано от 02. – 12.09.1945 г., както и оркестровият вариант от 03.07. 1949 г. на същата пиеса „Песен“ от „Миниатюри“ за пиано на проф. Д. Ненов.

Сред творбите, които Полина Антонова очертава с ново вглеждане в творчеството на композитора, са „Съдба/ Schicksal. Intermezzo drammatico e tragico – шестчастен цикъл за симфоничен оркестър (със запазени щимове) от 1925 година. Според нея това е музика за съпровод на неми филми, което творчески и текстуално кореспондира с известната оркестрова сюита на Димитър Ненов – „Четири скици“ за симфоничен оркестър.

Сред вокалните произведения ценно е отбелязването от изследователката на първото вокално съчинение на Ненов от юни 1920, тоест преди неговото заминаване за Дрезден, Германия. Това е Реквием („*В лунни вечери през дивна пролет...*“) за висок глас и пиано по текст на Светослав Минков. Както и последната вокална творба от 1942 г. – „Молитва“ за мъжки глас и пиано по текст на Димчо Дебелянов от незавършения цикъл „Три песни за баритон и пиано“. Това придава нова перспектива на поредицата от вокални съчинения за глас и пиано на Димитър Ненов.

Още по-радващо за мен е, че тези констатации на докторант Полина Антонова подкрепят някои мои наблюдения, които имам от работа над архива на проф. Димитър Ненов през зимата на 2003-2004 година. Сега от разстояние на времето мога само да благодаря за тази изключителна възможност, извършена с разрешение и с помощта на проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова преди **11** (единадесет) години.

Детайлен е описът от докторантката Полина Антонова на ранните творчески опити и записани съчинения, създадени в периода 1913/1914-1920 година. Тази творческа активност на юношата Димитър е базата на творческото „извисяване” на младежа Димитър Ненов след заминаването и по време на обучението по архитектура и музика в Германия.

Сред тях – ранните творби – бих искал да отбележа едночастния Концерт за пиано и оркестър в ми минор от 1918 година. Творбата е с незавършена оркестрова партитура, но с изцяло вписана солова клавирна партия, както и с щимове за флейта, висок и нисък щрайх. Съществува и авторско извлечение за две пиана.

Спомням си, в разговор с мен, проф. Лазар Николов особено се впечатли, когато споменах пред него за съществуването на скица от партитура по идея за написване на опера „Прометей“, по текст от едноименната древногръцка трагедия на Есхил. Полина Антонова отбелязва и датата на този творчески опит на Ненов – 04.02.1919 година. Композиционен опит, който дава друг ракурс на творческия и житейско-философски диалог Димитър Ненов – Лазар Николов, който сякаш не прекъсва и сега.

Важно достойнство на докторския труд е, че широко се опира както на документален материал, така и на литература, посветена на всеобхватната личност на Димитър Ненов, включително широка поредица от теоретични изследвания, които имат отношение към темата.

Основни в тази поредица са трите сборника за Димитър Ненов, съставени от *проф. Лазар Николов* (1922-2005) – ученик и следовник на композитора. Това са **„Димитър Ненов. Спомени и материали”** (1969), **„Спомени за Димитър Ненов”** (1987) и **„Димитър Ненов”** (1989). Те заедно, с двата Юбилейни броя на списание **„Българско музикознание”** (2000, № 1 и 2011, № 3 – 4), както и настоящото дисертационно изследване **„Архивът на Димитър Ненов: систематизации, интерпретации,**

анализи“ са и ще бъдат от първостепенна важност за бъдещите изследователи на разработваната проблематика.

В резултат на извършената работа в дисертационното изследване цялата нотна документалност от архива на Димитър Ненов добива ясно систематизиран и оформен вид. Това дава възможност архивният масив да бъде включен в цялостната каталогизация на фонда, а в един по-дългосрочен план – и в *дигитализацията* на архивните материали. Чрез нея финализираният опис на фонд 216, НА на БАН, може и трябва да бъде публично достъпен.

Авторефератът представя цялостно и точно съдържанието на дисертационния труд.

В заключение. Дисертационното изследване на г-жа Полина Антонова е многоаспектен поглед към състоянието на едно от най-крупните богатства на българската култура – архива на проф. Димитър Ненов. Извършена е много добра научна дейност, при това очертана в обширен труд, изискано структуриран, с обективен и точен стил на изказ, при който се избягват емоционални излишества и крайности в научните хипотези. Изследователката се опира на внимателен и с респект направен анализ и коментар на текстуалното нотно и писмено (на три езика - български, немски, френски) наследство на композитора, пианиста, клавирния педагог, публицист, общественик проф. Димитър Ненов. Поздравявам г-жа Полина Антонова, поздравявам и научния ръководител на докторантката проф. д. изк. Елисавета Вълчинова-Чендова.

Ще гласувам с убеденост с „**ДА**“ за присъждане на образователната и научна степен „**ДОКТОР**“ на **ПОЛИНА ДИМЧЕВА АНТОНОВА**, научна специалност 8.3. „Музикално и танцово изкуство“.

април 2015 г.

проф. д-р Ромео Смилков, пианист